

Driemaandelijks - Cursusjaar 2000-2001 - Afgiftekantoor: 8800 Roeselare
VU: Myriam Van den Hauten, Mortseleveldenlaan 8, B-2640 Mortsel

centrum gregoriaans

n i e u w s b r i e f

Jaargang 3, nummer 2, December 2001

Van de redactie

CURSUS GREGORIAANS

Mag spiritualiteit erin?

Toen onlangs een student in het Frans wou schrijven dat de Oude Markt te Leuven (omwille van zijn vele caféterrasjes) beschouwd werd als de langste toog ter wereld, schreef hij, kennelijk met gebruik van een woordenboek, dat die Vieux Marché la soutane la plus longue du monde was. - Wie van de huidige jeugd weet nog wat een soutane is? Ook uitdrukkingen kunnen aan een vreemdeling ontsnappen. Ik veronderstel dat een winkelier graag zijn klanten ziet komen, maar je zou toch vreemd opkijken als hij je onbevangen zou zeggen: 'ik zie je graag'!

En wat met de manier van uitdrukken? Zou iemand die van de liefde niets afweet er ooit in slagen Lehars "Dein ist mein ganzes Herz" op een goede manier te vertolken? Een schilder kan behagen scheppen in de contouren van een ideale vrouwenfiguur om een heilige maagd op het doek te brengen, maar of zijn beeld de uitdrukking zal zijn van de Moeder Gods, zal wel afhangen van zijn aanvoelen van haar geloof dat hij in zijn schepping poogt weer te geven.

Kan men geslaagd gregoriaans zingen als men, spijt alle semiologische weetjes en een goede kennis van het Latijn, niet snapt wat woorden als God, genade, ontferming en dergelijke betekenen, en nog minder als met deze woorden zinnen van eerbied, dankbaarheid worden gemaakt? En nog minder zal, zo iemand de drijfkracht aanvoelen van de modale wentelingen die op deze woorden ten hemel (nog zo iets) opstijgen. Men moet van het onzegbare overtuigd zijn, om het met klanken uit te drukken.

Het gregoriaans is geen allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie, maar de zingende uitdrukking van een biddende en dus gelovige gemeente. Men begrijpt deze taal niet als men niet probeert binnen te duiken in het geloof

van die gemeente. Een houding die zich van dit element afzijdig houdt, gaat m.i. voorbij aan een der essentiële kenmerken die nodig zijn om het gregoriaans goed te kunnen uitvoeren, of te leren of te doceren. Spiritualiteit mag niet alleen, ze moet erin, of we doceren noten zonder ziel, en zo iets kan men bezwaarlijk gregoriaans noemen.

Joris Backeljauw o.p.

Nieuws van het Centrum

UITSTAP VAN 4 JUNI 2002

En we zongen allemaal....

Een bus vol Gregorianen van de Drongense school bolt naar het drielandenpunt. Na het Pinksterbad van de Geest willen zij zich een hele dag laten overspoelen door het Gregoriaans van de monniken van Vaals.



Deze Benediktijngemeenschap koos ervoor om alle officies, ook deze die na Vaticanum II niet meer echt moesten, te blijven onderhouden. En alhoewel de volkstaal vanaf toen mocht, bleef het Latijnse Gregoriaans voor hen hét gebedsmedium. We arriveerden net op tijd voor een kort officie (ters). Omdat Pinkstermaandag ook nog als een hoogfeest telt, werden we getraceerd op het gelui van drie klokken: David, Daniel en Ezechiël. Heel indrukwekkend.

Dan volgde de eucharistieviering. De liturgie van die dag was de votiefmis van de Heilige Geest. Er was ons uitdrukkelijk gezegd dat we niet mochten meezingen, maar sommigen konden toch — de Graduale Triplex in de hand — niet weerstaan aan de drang enkele gregoriaanse klanken uit te brengen.

Daarna kwam een pater ons vertellen hoe het in een

abdijgemeenschap reilt en zeilt. Een boeiende verteller trouwens, genre frater Venantius maar dan met de humor van Godfried Bomans. Hij gidste ons ook door de abdijkerk, de crypte en de sacristie, met een perfecte timing, zodat we dit geleid bezoek konden afsluiten met een deelname aan de sext. Na het middageten woonden we nog de nonen bij. Na ontspannende wandeling in de mooie natuur rondom de abdij namen we deel aan een deugdlozende zangstondje o.l.v. Ronny Plovie. Met veel deskundigheid toonde hij ons de verbanden tussen het Gregoriaans en de volksmuziek en hoe het Gregoriaans na de reformatie ook in de hervormde gemeenschappen bleef nawerken. En of er gezongen is... Na de vesperdienst, als dagsluit, bolde ons gregoriaans busje Vlaanderenwaarts.

Luc Vermeulen, Sint Niklaas & Thierry Pauwels, De Pinte

Gregoriaanse Geschiedennis

PSALMEN

Nec licebat... ignorare psalmos

Doorheen de hele geschiedenis van de westerse religieuze muziek is de psalmodie alomtegenwoordig. Ze komt niet enkel voor in een groot aantal gezangen, maar van een nog veel groter aantal vormen kan gesteld worden dat ze rechtstreeks afgeleid zijn van psalmodische formules.

De psalmen behoren tot de oudste lyrische poëzie die is overgeleverd. Ze nemen een zeer prominente plaats in binnen de evolutie van de liturgie en bijgevolg ook binnen de ontwikkeling van de muzikale vormen die deel uitmaken van de eredienst. We kunnen zelfs stellen dat er niet één boek uit de bijbel is dat aanspraak kan maken op een even grote invloed binnen de ontwikkeling van de liturgische vormen als het boek der psalmen. Reeds St.-Paulus benadrukte het belang van het zingen van psalmen in zijn brief aan de christenen van Efeze (5, 19): Zing de woorden en de melodieën van de psalmen en hymnen als je samen bent, en blijf zingen en spelen voor de Heer in jullie hart.

Naarmate de erediensten meer en meer geïnstitutionaliseerd raakten, gingen de psalmen bijna alle andere poëtische teksten verdringen. Zo bepaalde het eerste concilie van Braga (561): Het weze zo dat, buiten de psalmen of de canonieke boeken van het Oude en Nieuwe Testament, niets gezongen zal worden in de kerk dat geschreven is volgens de wijze van de psalmen.

In de praktijk werd dit weliswaar niet strikt toegepast, maar het belang van de psalmen wordt wel door deze bepaling benadrukt. Het is uiteindelijk in het kloosterwezen dat de structurerende functie van de psalmen zijn hoogtepunt zal beleven. Heel het dagritme van de

monniken wordt immers opgebouwd rond het reciteren op regelmatige tijdstippen van psalmen. Zo stelde de regel van het klooster dat rond 323 door St.-Pachomius in Opper-Egypte gesticht werd: En er mag niemand zijn in het klooster die de brieven niet kent en iedereen moet ten minste iets van de Schriften uit het hoofd kennen: ten minste het Nieuwe Testament en het Psalter.

En St.-Hiëronymus beschreef de praktijk in het nonnenklooster in Betlehem tegen het einde van de vierde eeuw als volgt: 's Morgens, op het derde uur, op het zesde, op het negende, in de avond en in het midden van de nacht zongen zij de psalmen in volgorde. Het was onaanvaardbaar voor een zuster om de psalmen niet te kennen.

Het psalmodiëren is zowel in het monastieke als in het seculiere officie nog zeer duidelijk aanwezig. Het grootste deel van de officie-diensten bestaat uit het zingen van psalmen, voorafgegaan en gevolgd door een antifoon. Ook in het misrepertoire is deze vorm van antifonaal zingen nog duidelijk herkenbaar. In zowel de introitus als in de communicio is deze structuur letterlijk aanwezig. In de introitus blijft er evenwel maar 1 vers over, terwijl de communicio een groter aantal verzen behouden heeft. Ook het offertorium is afgeleid van het antifonaal zingen, maar hier is het psalmvers volledig weggefallen en is enkel de antifoon overgebleven. Dat houdt verband met de liturgische functies van de gezangen en het feit dat de duur ervan gestaag uitgebreid werd door het toevoegen van versieringen aan de antifonen. Dat er in de communicio nog meerdere zijn overgebleven, hangt samen met het feit dat dit gezang als bedoeling heeft om de communiciegang te begeleiden. Wel gaat het hier niet om een standaardvorm van antifonale psalmodie, vermits de antifoon na elk vers herhaald wordt. De handelingen die gekoppeld waren aan de twee andere hierboven vermelde gezangen (introitus en offertorium) nemen minder tijd in beslag (respectievelijk het binnenkomen van de priesters en het aanbrengen van de offerandegaven) en bijgevolg is de volledige structuur hier niet bewaard.

Het bekendste repertoire binnen de westerse cantus planus is uiteraard het gregoriaans. Toch heeft ook dit repertoire een aantal ontwikkelingen doorgemaakt. Hier zijn twee grote fasen te onderscheiden, namelijk een eerste in de middeleeuwen zelf en een tweede is op het einde van de 19e eeuw. Deze eerste groep bestond uit een groot aantal natuurlijke ontwikkelingen, die vaak voortsporen uit de praktijkervaringen en de liturgische functies van de gezangen. De evoluties op het einde van de vorige eeuw waren het resultaat van een poging om het opnieuw ontdekte gregoriaans op een betekenisvolle manier te doen herleven. Dit leidde tot een aantal pogingen om theorieën te formuleren die aan de basis zouden liggen van het gregoriaans. Een van de meest typerende voorbeelden hiervoor was de drang om elk gezang te kunnen classificeren binnen één bepaalde modus.

Hans Smolderen

Gregoriaanse Literatuur

UITVAARTGEZANGEN

Ne cadant... in obscurum!

Bladerend in *Études Grégoriennes II* uit 1957 vond ik een boeiend artikel over de bloedarmoede in onze dodenliturgie, niet in het minst als het op Gregoriaanse gezangen aankomt. Een merkwaardig actuele vaststelling, nu het Gregoriaans van de dodenliturgie bij gebrek aan kennis en elementair respect zowat gereduceerd is tot een paar - excusez-moi l'expression - veelal melodramatisch uitgevoerde schlagers. Ooit, zo betoogt Frater Claude Gay, was het requiemrepertoire zowat het rijkste van wat het Gregoriaans te bieden had. Thans beleven we een monotonie...notre liturgie pour les défunts laisse à désirer par son absence de variété. En die rijkdom, zo stelt hij, betrof niet alleen het getal, maar ook de kwaliteit, want er zitten er aardig wat chefs d'oeuvre bij. Het artikel analyseert grondig de teksten enerzijds, en de melodieën anderzijds.

EEN RIJKE OOGST

Fr. Gay onderzocht 184 teksthandschriften, die hij repertorieert naar afkomst, periode enz. Van 105 gezangen wordt de tekst in extenso weergegeven, waarvan 47 leenstukken uit het ancien fonds van het Graduale. De 58 overige blijken volledig eigen aan de dodenliturgie. Indrukwekkend! Gay gaat nog verder in zijn monnikenwerk en voegt er een handige rangschikking per eeuw aan toe. In een laatste hoofdstuk gaat hij over tot een wedersamenstelling van dit materiaal in formulieren, gehele missen. Hij komt daarbij tot ongeveer... 300 verschillende missen. In een tweede deel behandelt Fr. Gay de melodieën, die hij in 3 categorieën verdeelt. Naast de genoemde 47 leenstukken uit het ancien fonds vond hij 40 volledig originele melodieën, die hij per soort rangschikt. Ten slotte vermeldt hij terloops een groep melodieën die gewoon adaptaties of centonisaties zijn van bestaande melodieën. Wat een ongekende rijkdom!

OOK VOOR ONS ?

Een aantal stukken zijn gemakkelijk terug te vinden, maar wie het onderste uit de repertoirekan wil, zal wel wat moeten zoeken. Toch had ik in minder dan een half uurtje al een mooie korf vol. Het artikel leest vlot, want... van de 46 pagina's zijn 90 % gewoon mooi geschikte tabellen, rangschikkingen en formulieren. Met als toemaatje tekst én melodie van 2 Intr., 1 Off. en 4 Comm.

WAT EEN RIJKDOM VERSUS ONZE ARMOEDE!

Études Grégoriennes II is uitgeput, maar aan wie wil studeren en zoeken, willen we graag fotokopieën toesturen. Doe daarvoor 5 EUR in een omslag naar de redactie, met vermelding van uw adres.

Wim Criel

CD Bespreking

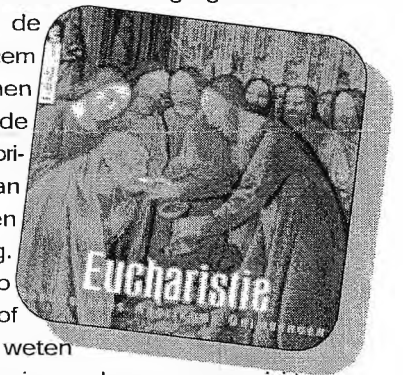
EUCHARISTIE

Greg. abdijkoor van Grimbergen

De zesde cd van dit gerenommeerde koor, dat deze keer voor de gezangen uit de liturgie van Sacramentsdag koos. De cd bevat gezangen van de eerste Vespers, van de eucharistieviering zelf en van de tweede Vespers. Achteraan voegde men nog een aantal lofgezangen toe zoals *Adoro te* en *Tantum ergo* die vroeger tijdens het lof gezongen werden en die velen zich nog met de nodige nostalgie zullen herinneren. De keuze voor de Premonstratenzer versies van deze gezangen die op tal van plaatsen licht afwijken van de Romeinse versie vallen direct op.

Het twintigkoppige koor van Grimbergen, onder de leiding van pater Gereon van Boesschoten, beschikt over mooie stemmen die in de loop der jaren danig op elkaar ingespeeld zijn geraakt. Ze zorgen dan ook voor een prachtige samen-zang. Juist omdat het om zo'n goed koor gaat, vind ik het ontzettend jammer dat ze nog steeds een gregoriaans zingen uit de eerste helft van de twintigste eeuw, zij het wel subliem uitgevoerd. Cardine is voor hen echter nog niet geboren en de halve eeuw studiewerk op gregoriaanse handschriften is geheel aan hen voorbijgegaan. Alle noten klinken ongeveer even lang. Geen enkele noot of notengroep krijgt wat extra expressie mee of wordt wat vlotter gezongen. We weten

intussen genoeg over de betekenis van de neumen om juist dat subtiele vrije ritme van het oorspronkelijke gregoriaans, steeds gebaseerd op de tekst, met vrij grote nauwkeurigheid weer te geven. Voor deze cd is dat misschien niet eens zo erg. Het gaat immers om een laat-middeleeuws feest en vele composities zijn dus pas gecomponeerd in de tijd dat die fijne finesses al waren verloren gegaan. Toch geldt dat met name niet voor de misgezangen die vrijwel allemaal van oudere datum zijn en dus ook al in de oude handschriften waren opgenomen. Neem bijvoorbeeld de graduale *Oculi omnium* waarin het speelse boogje op *Oculi* helemaal wordt uitgesmeerd op meestal even lange nootjes die er alle spanning uit halen. Ook in het responsorium *Unus panis* laat de solist goed dat eentonige aaneenrijgen van noten horen waarin alle structuur zoek raakt. Laten we echter niet te negatief zijn. Het gaat hier echt wel om een goed koor. Mocht men daar bereid zijn een paar jaar te investeren in de studie van de semiologie, zou het Gregoriaans Abdijkoor van Grimbergen zonder twijfel een van de beste Vlaamse koren zijn die het gregoriaans op een wetenschappelijk verantwoorde wijze zingen.



Willy Schuyesmans

Agenda

- 6/1 10.30u St.-Jan-ter-Biezen: Cum Jubilo Watou. Mis.
(057.20.01.73)
-
- 12/1 11.00u Kuurne: Cum Jubilo Watou. Mis.
(057.20.01.73)
-
- 20/1 10.30 St.-Jan-ter-Biezen: Cum Jubilo Watou. Mis.
(057.20.01.73)
-
- 24/1 10.00u St.-Jan-ter-Biezen: Cum Jubilo Watou. Radiomis.
(057.20.01.73)
-
- 24/2 10.00u St.-Jan-ter-Biezen: Cum Jubilo Watou. Mis.
(057.20.01.73)
-
- 1/4 18.00u Antwerpen, St.-Paulus: Schola Gregoriana
Antwerpen. Gregoriaanse vespers.
E-mail: cantabo@advalvas.be.
-
- 7/4 16.00u Izegem, H. Familie Bosmolens: Cum Jubilo Watou.
Vespers. (057.20.01.73)
-
- 4/5 11.00u St.-Jan-ter-Biezen: Cum Jubilo Watou. Mis.
(057.20.01.73)
-
- 17/5 Ieper: Cum Jubilo Watou. Auditie, vredesconcert.
(057.20.01.73)
-
- 19/5 18.00u Antwerpen, St.-Paulus: Schola Gregoriana
Antwerpen. Gregoriaanse vespers.
E-mail: cantabo@advalvas.be.
-
- 26/5 17.00u Voormezele: Cum Jubilo Watou.
Pontificale Hoogmis na Bloedprocessie. (057.20.01.73)
-
- 30/6 10.00 Brussel, St.-Michielskathedraal: Cum Jubilo Watou.
Hoogmis. (057.20.01.73)

Centrum

SECRETARIAAT

Lucienne Van Gastel, A. Vereeckestraat 1/12
B-2220 Heist o/d Berg. Tel. 015/24.13.63.
E-mail: cursist.gregoriaans@pandora.be

BETALINGEN

Op rek. nr. 890-0144155-44
Vanuit Nederland met gekruiste cheque.

INFORMATIE OVER DE CURSUS

Frans Bastiaensen, Bloementaan 26
B-2950 Kapellen. Tel. 03/664.15.45.
E-mail: frans.bastiaensen@belgacom.net

Niet vergeten

4 MEI: DE PSALMEN

Op 4 mei 2002 geven Joris Backeljauw o.p. en Jaak Pauwels in Antwerpen (Sint-Paulus) een seminarie over de psalmen. Priester Jaak Pauwels is vormingsmedewerker in het bisdom Gent en sinds 1993 ziekenhuispastor in AZ Middelaars in Sint-Niklaas. Alle cursisten zijn welkom. Info en inschrijvingen bij Lucienne Van Gastel op het secretariaat.

Cursus

CURSUSDAGEN DRONGEN

- 12 JANUARI: 1, 2 en 3
19 JANUARI: 1, 1b, Z-1, Z-2
2 FEBRUARI: 1, 2 en 3
23 FEBRUARI: 1a, 1b, Z-2
2 MAART: SLOTDAG! 1a+b, 2, 3, Z-2

Nieuw

Volgende sympathisanten namen een beschermend abonnement op deze nieuwsbrief:

- M. De Somer (Kontich)
Dirk Baeten (Antwerpen)
Gereon Van Boesschoten (Grimbergen)
R. Jeurissen (Luik)
A. Verplancke (Luik)
Vzw Cackenbergine (Niel-bij-As)
C. Van Looy (Lier)
A. Nachtergaele (cursist)

Redactie

p/a Myriam Vervoort-Van den Hauten
Mortselveldenlaan 8, B-2640 Mortsel
Tel. 03/449.43.15, E-mail: centrum.gregoriaans@advalvas.be

De redactie laat vaak mensen aan het woord die een interessante mening vertolken. Ze respecteert daarbij alle opinies zonder onderscheid. De auteurs ondertekenen daarom hun bijdragen. De meningen die zij vertolken zijn persoonlijk en vallen niet noodzakelijk samen met de meningen van de redactie.

Gregoriaans op het net : <http://listen.to/plainchant>

